

תשובה מאהבה – מנין? לע"נ אסתר מלכה בת אברהם ע"ה ערב יוה"כ תשע"ט

הרב חיים ברובנדר

rbc@atid.org

רמב"ם הלכות תשובה

[א, ג] בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו, ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם.

[ב, ב] ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו', וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו.

[ב, ג] כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ, וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם, וצריך לפרוט את החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב. [י, א] אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא, אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה.

[י, ב] העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה, ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקדוש ברוך הוא אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה.

[י, ג] וכיצד היא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

בראשית פרק ד

(א) והאדם ידע את חוה אשתו ונתהר ונתלד את קין ותאמר קניתי איש את יקוק: (ב) ויתסף לקחת את אחיו את הבל והיה הבל רעה צאן וקין ה'ה עבד אדמה: (ג) והיה מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליקוק: (ד) והבל הביא גם הוא מכלרות צאנו ומחלבהו וישע יקוק אל הבל ואל מנחתו: (ה) ואל קין ואל מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו: (ו) ויאמר יקוק אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך: (ז) הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואל יד תשוקתו ואתה תמשל בו: (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו והיה בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו: (ט) ויאמר יקוק אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי: (י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה: (יא) ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך: (יב) כי תעבד את האדמה לא תסוף תת כחה לך נע ונד תהיה בארץ: (יג) ויאמר קין אל יקוק גדול עוני מנשא: (יד) הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתיר ויהייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני: (טו) ויאמר לו יקוק לכן פל הרג קין שבעתים יקם וישם יקוק לקין אות לבתי הכות אתו פל מציאו:

רש"י

(א) והאדם ידע - כבר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה, שאם כתב וידע אדם נשמע שלאחר שנטרד היו לו בנים: קין - על שם קניתי איש את ה' - כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו: את קין, את אחיו את הבל - שלש אתים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שתיים, לכך נאמר ותוסף: (ב) רועה צאן - לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה: (ג) מפרי האדמה - מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן היה: (ד) וישע - ויפן, וכן (פסוק ה) לא שעה אל מנחתו, לא פנה, וכן (שמות ה ט) ואל ישעו, אל יפנו. וכן (איוב יד ו) שעה מעליו, פנה מעליו: וישע - ירדה אש וליחכה מנחתו: (ז) הלא אם תיטיב - כתרגמו פירושו: לפתח חטאת רובץ - לפתח קברך חטאך שמור: ואל יד תשוקתו - של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך: ואתה תמשול בו - אם תרצה תתגבר עליו: (ח) ויאמר קין אל הבל - נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל עליו להרגו, ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא: (ט) אי הבל אחיך - להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב ויאמר אני הרגתי וחטאתי לך: לא ידעתי - נעשה כגונב דעת העליונה: השומר אחי - לשון תימה הוא, וכן כל הי"א הנקודה בחטף פתח: (י) דמי אחיך - דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר שעשה בו פצעים הרבה שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה: (יא) ארור אתה מן האדמה - יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את

רמב"ם

(יג) גדול עוני מנשוא - בתמיה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון, לשון רש"י מבראשית רבה (כב יא): והנכון בפשט שהוא וידוי. אמר, אמת כי עוני גדול מלסלוח, וצדיק אתה ה' וישר משפטיך, אף על פי שענשת אותי הרבה מאד. והנה גרשת אותי היום מעל פני האדמה - כי בהיותי נע ונד ולא אוכל לעמוד במקום אחד הנה אנכי מגורש מן האדמה ואין מקום למנוחתי, ומפניך אסתיר - כי לא אוכל לעמוד לפניך להתפלל או להקריב קרבן ומנחה, כי בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי. אבל מה אעשה כי כל מוצאי יהרגני - ואתה בחסדך הרבים לא חייבת אותי מיתה: והענין, שאמר לפניו הנה חטאי גדול והרבית עלי עונש, אבל שמרני שלא אענש יותר ממה שחייבת אותי, כי בעבור שאהיה נע ונד ולא אבנה לי בית וגדרות בשום מקום, יהרגוני החיות, כי סר צלך מעלי. הודה כי האדם איננו נשגב ונמלט בכחו, רק בשמירת עליון עליו:

ומצה להתגולל עליו להרגו, ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא: (ט) אי הבל אחיך - להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב ויאמר אני הרגתי וחטאתי לך: לא ידעתי - נעשה כגונב דעת העליונה: השומר אחי - לשון תימה הוא, וכן כל הי"א הנקודה בחטף פתח: (י) דמי אחיך - דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר שעשה בו פצעים הרבה שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה: (יא) ארור אתה מן האדמה - יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את

המשך <<<

רש"י לבראשית פרק ד [המשך]

דמי אחיך וגו' - והנני מוסיף לה קללה לא תוסף תת כחה : (יב) **נע ונד** - אין לך רשות לדור במקום אחד : (יג) **גדול עוני מנשוא** - בתמיה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון : (טו) **לכן כל הורג קין** - זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו. לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו : **שבעתים יקם** - איני רוצה להנקם מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגוהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, הא למדנו שתחלת מקרא לשון גערה היא, שלא תהא בריה מזיקתו. וכיוצא בו (שמואל ב' ה ח) ויאמר דוד כל מכה יבוס יוגע בצנור ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז כל מכה יבוס יוגע בצנור, ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העורים וגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא דוד אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו ובדברי הימים (א יא ו) פירש יהיה לראש ולשר : **וישם ה' לקין אות** - חקק לו אות משמו במצחו (כל מוצאי יהרגני הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם רק אביו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו. אלא אמר עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות כמו שנאמר ומוראכם וגו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל) :

שמות פרק לב

רש"י

(ל) **אכפרה בעד חטאתכם** - אשים כופר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכם, להבדיל ביניכם ובין החטא : (לא) **אלהי זהב** אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא : (לב) **ועתה אם תשא חטאתם** - הרי טוב, איני אומר לך מחני. ואם אין, מחני, וזה מקרא קצר, וכן הרבה : **מספרך** - מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי, שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים : (לד) **אל אשר**

(ל) ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל יקוק אולי אכפרה בעד חטאתכם : (לא) וישב משה אל יקוק ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב : (לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת : (לג) ויאמר יקוק אל משה מי אשר חטא לי אמתנו מספרי : (לד) ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך ויביוס פקדי ופקדתי עליהם חטאתם :

דברתי לך - יש כאן לך אצל דבור במקום אליך, וכן (מלכים א ב יט) לדבר לו על אדוניהו : **הנה מלאכי** - ולא אני : **וביום פקדי וגו'** - עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל :

מסכת פסחים דף נד ע"א

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן : תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח. ... תשובה – דכתיב בטרם הרים ילדו וכתוב תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם.